

Mazhar Tunç. *Suud Selefiliği: Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma*, 2. baskı. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019. 335 sayfa.

Ali Yücel

Marmara Üniversitesi
ali.yucel@marmara.edu.tr
orcid: 0000-0002-0811-0031

Mutezile, Şia, İbaziyye gibi mezheplerin hadis anlayışlarına dair çalışmalar devam ederken geçmişten izler taşıyan, şartlara göre eklektik unsurlarla yenilenen ve kısmen farklı boyut kazanan dinî akım, grup ve hareketlerin hadis hakkındaki yaklaşımları da modern dönemde müstakil incelemelere konu olmaktadır. Bu minvalde yapılacak araştırmalarda, ilmî sürekliliği sağlayan şahısların belirlenip görüşlerinin mümkünse kendi eserleri üzerinden yansıtılması beklenir. Sosyo-kültürel ve siyasi ortamın, incelenen fikir yapısı üzerindeki muhtemel etkilerinin sorgulanması ve böylece benimsenen görüşlerin şekillenmesindeki faktörlerin tespiti bir diğer beklentidir. Mazhar Tunç'un *Suud Selefiliği: Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma* adıyla neşredilen doktora çalışması, modern dönem Selefi düşüncenin hadis anlayışını Suudi Arabistan örneği üzerinden ele almaktadır.

Üç bölümden oluşan eserin sadece Üçüncü Bölümü doğrudan hadis ilmi hakkındadır. Birinci Bölümde Selefiyye'nin tarihçesi Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiyye üzerinden incelenip XX. asırdaki Selefi akımlar, Arap ülkelerindeki ve Hint alt kıtasındaki hareketler olmak üzere iki alt başlık altında işlenmiştir. Suudi Arabistan Selefiliğinin fikrî temelleri ve özellikleri İkinci Bölümde, bu anlayışın hadis ilmüne dair görüşleri Üçüncü Bölümde incelenmiştir. Hadisin delil değeri, sübutu ve Selefiyye'nin hadis ilmüne katkıları, Üçüncü Bölümün ana alt başlıklarıdır. Haber-i vâhid ile amel, sened ve metin tenkidi gibi konularda Selefi yaklaşımın yansıtılmasının amaçlandığı bu bölümde, Selefiyye'nin hadis ilmüne katkıları kurumlar, hadis halkaları ve meşhur Selefi alimler üzerinden ele alınmıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde Nâsirüddin Elbânî (ö. 1999) dışında Selefilikle özdeşleştirilen ilim adamlarını konu edinen veya hadis anlayışını inceleyen araştırmalar sınırlıdır.¹ Bu yönüyle Tunç'un çalışma-

¹ Konu hakkındaki yeni bir çalışma için bkz. Mustafa Aydın, *Neo-Selefilik Ekolününün Hadis-Sünnet Anlayışı: Reşid Rıza Örneği* (Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2018).

sının özgün olduğu, Suud Selefiligi kapsamına dahil ettiği ilim adamları hakkında Türkiye'deki mevcut bilgi birikimine katkı sağladığı söylenebilir. Fakat konunun geniş tutulması ve eserin kurgusundan dolayı hadis ilmine dair bilgilerin kitabın yarısından sonra başlaması, meselelerin analiz edilerek değil tasvirî biçimde sunulması sonucunu doğurmuştur. Bağlam geniş tutulmasaydı ve ilk iki bölüm hadis ilmi dışındaki konulara hasredilmeseydi, Üçüncü Bölümde zikredilen ilim adamlarının görüşleri etraflıca tartışılabilirdi. İleride değinileceği üzere çalışma kurgusunun bu genişliği, hem kronolojik okuma boşluklarına hem de tetkik edilen düşünce yapısının ilmi ve fikrî sürekliliğinin gözden kaçmasına sebep olmuştur. Yazarın kitap boyunca kendi fikirlerini belirtmemesi, analizlerde bulunmaması,² meseleler bağlamında zikrettiği bilgileri yorumlamaması ve kimi zaman uzun iktibaslar yapması konunun orijinalliğinin metin içerisinde takip edilemeyeceğini gösterir. Çalışmanın, problem vazetme ve çözüme, araştırma alanının temel sorularını gündem edip tartışma ve cevap verme gibi akademik bir incelemenin gereklerini karşıladığı da söylenemez. Suud Selefiligi ve hadis bağlamında biyografisi sunulan ilk alim Abdurrahman Muallimî'nin (ö. 1966) ricâl ilmine dair görüşlerinin yedi sayfaya yakın ikincil bir kaynaktan nakledilmesi ancak değerlendirilmemesi (ss. 187-93) bu duruma örnek verilebilir.

Araştırmadaki metodunu, "kimi şahıslar üzerinde yoğunlaşarak söylediklerini tarihsel ortam içerisinde belirleyip buna göre bazı yorumlar yapmak" (s. 3) şeklinde belirleyen yazar, kimi, niçin, hangi kriterlere göre inceleme yapacağını detaylandırmaz. Meşhur Selefî alimler başlığı altında biyografileri verilen ilim adamlarının seçiminde dikkate alınan ölçütün, araştırmanın metot ve kapsamının belirtildiği kısım yerine kitabın son bölümündeki bir dipnotta verilmesi de ilginçtir (s. 268, dp. 445). Buna göre yazar, biyografilerine bir ansiklopedi maddesi kadar yer verdiği ilim adamlarını, hadis sahasında çalışan Sa'd b. Abdullah Humeyyid'in tavsiyeleriyle belirlemiştir. Humeyyid'in hangi kriterleri gözeterek mezkur kişileri tavsiye ettiğiyse sorgulanmamıştır.

Yazarın hadis halkasından söz edip illel, ricâl ve usûl gibi hadis ilminin teknik konularına dair dersler verdiğini belirttiği Sa'd b. Abdullah'ı, hadiste tahkik ve telif çalışmaları bulunduğuna işaret ettiği Hammâd Ensârî'yi, görüşlerine başvurduğu ve hadis de dahil birçok alanda eseri bulunan Bekir b. Abdullah Ebû Zeyd'i (ö. 2008) ve modern dönemde hadis şerhçiliğinin öne çıkan isimlerinden Muhammed b. Ali Vellevî'yi neden incelemediği bi-

²Bu konuda zikredilecek önemli bir istisna, Suudi Arabistan'ın Selefiligi destek konusunda ihtiyatlı davranmasının gerekçelerine temas eden bir dipnot bilgisidir (s. 262, dp. 406).

linmemektedir. Siyasi yönetime yakınlık ve uyumluluk, resmî görev deruhte etme ya da Suudi Arabistanlı olma gibi gerekçelerden hiçbirinin mezkur listenin teşekkülünde bir kriter olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmanın temelini teşkil eden bu kısımda neden özellikle Sa'd b. Abdullah'ın görüşünün dikkate alındığı veya niçin Suudlu başka bir ilim adamının görüşüne başvurulmadığı açıklanmalıydı. Çalışmada, müstakil bir konu başlığı olabilecek farklı coğrafyalardan Suudi Arabistan'a gelip yerleşen ve burada dersler veren ilim adamları üzerinde durulmadığı gibi Suud Selefilığının –varsa– yurt dışında fonlayıp desteklediği hadis ilmiyle ilgili kişi ve kurumlara da değinilmemiştir. Hadis neşir faaliyetleri de resmî kurumlarla sınırlı tutulmuş, bu sahada neşriyatta bulunan özel yayınevleri ve muhakkiklere yer verilmemiştir.

Araştırma kapsamına alınan ilim adamlarının yazdıkları eserlerin sadece peş peşe sıralanıp yoğunlaştıkları alanların analiz edilmemesi, Suud Selefilığının hadis ilmine katkıları özellikle hangi literatüre yoğunlaştığı sorusunun cevapsız kalmasının temel sebebi gibidir. Bazı hadis kitaplarının neşrine işaret etmek dışında Selefiyye'nin hadis faaliyetleri bağlamında zikredilen dört dâru'l-hadis ve çeşitli üniversiteler bünyesindeki üç hadis fakültesi ile hadis bölümünde ne gibi akademik çalışmalar yapıldığına değinilmez. Bu bağlamda tahkik, şerh, usûl ve benzeri türlerden hangisine ağırlık verildiğinin ve daha az ilgi duyulan türler varsa bunun nedenlerinin izi kitap üzerinden takip edilememektedir. Bu durumun bir istisnası, hadisin hüccet değerinden bahsederken Suudi Arabistan'da yapılan 12 çalışmanın –görüldüğü kadarıyla– herhangi bir sıralama dikkate alınmadan zikredilmesidir (ss. 165-66).

Muhammed b. Abdülvehhâb'dan (ö. 1792) sonra Necid bölgesinde hadis çalışmalarında gözle görülür bir ilerleme kaydedildiğini belirten Tunç (s. 266), 30 kadar eseri “hadis usûlü ile ilgili olanlar,” “şerhler” ve “değişik hadis konularında yapılanlar” şeklinde üzerinde fazla düşünmeden sıralar. Örneğin İbn Abdülvehhâb'ın “4600 civarında hadisin fikhi konulara göre ele alındığı” *Mecmû'u'l-hadis alâ ebvâbi'l-fikh* ve anlaşıldığı kadarıyla fiten hadislerine dair bir derleme olan *Ehâdisün fi'l-fiten ve'l-havâdis* adlı eserlerinin hadis usulü ile ilişkilendirilmesi doğru olmasa gerektir. Mezkur çalışmalar arasında M. Mustafa A'zamî'nin (ö. 2017) bazı eserlerine yer verilmesinin (s. 266, 268), A'zamî'nin Suud Selefiligi kavramına girmesinden mi yoksa kitaplarının Necid bölgesindeki hadis çalışmaları kapsamında görülmesinden mi kaynaklandığı belirsizdir. Yazar, haber-i vâhid ile amel, isnâd ve metin tenkidi konularını incelediği bölümlerde literatür bilgisini müstakil olarak vermemiş, çalışmada çerçeve olarak belirlediği alimlerin değerlendirmelerinden örnekler sunmuştur.

Biyografisi verilen alimlerin eserlerinin hadis ilmiyle ilgili olanlar-olmayanlar ayrımı yapılmadan ve kronolojik, alfabetik, konu esaslı gibi herhangi bir tertip gözetilmeden sıralanması, müstakil incelenmeyi hak eden bu geniş literatürü tanıma imkanını ortadan kaldırmıştır. Sonuç bölümünün son cümlesindeki “özellikle sened ve metin tenkit çalışmalarına” (s. 300) yoğunlaşıldığına dair ifade, sened ve metin tenkidi hakkında ortaya konulan edebiyatın başlı başına sunulmasından çok, özellikle Muallimî ve Elbânî’de belirginleşen bir ilgiye işaret eder. Bu ilginin sonradan azalıp azalmadığı, azaldıysa nedenleri, onlardan sonra gelen ilim adamlarının çalışmalarında yoğunlaştıkları alan ve arkasında yatan sebepler gibi birtakım sorular da cevapsızdır.

Selefilik, tarihçesi ve Selefi hareketler gibi daha çok kelam ve mezhepler tarihi araştırmalarında incelenen meselelere yoğunlaşılacak kısımlarda, konunun hangi esaslara göre kurgulandığı, yapılan tasniflerde ne gibi kısıtların gözetildiği, orijinal bir bölümlenme mi yapıldığı yoksa mevcut bir tasnifin mi esere uyarlandığı açık değildir. Örneğin, Yemen Selefiligi ile Mısır Selefiliginin, liberal Selefilik ile akılcı Selefiligin veya cihadi Selefilik ile eserci Selefiligin ne olduğu (ss. 54-55), birbirlerinden nasıl ayrıştırılacağı, farklılıklarını yansıtacak ilkelerin neler olduğu belirsizdir. Bu durumun kavram kargaşasından kaynaklanması muhtemeldir. Zira Selefilik ile Vehhabiliği aynı kategoride değerlendireceğini belirten yazar (s. 2), “Selefi metodun, Vehhâbi[liğe] dönüşmesinin muhtemel tehlikesi ve hadise zararına” (s. 300) vurgu yapabilmektedir. Benzer bir durum muhaddis ve alim nitelendirmeleri için geçerlidir. Nitekim ilim adamlarının hangi kriterlerden hareketle muhaddis diye nitelendiği netleştirilmediği için hadis alanında tetkikte bulunan veya sadece tahkik çalışması yapan her araştırmacı muhaddislik çerçevesine girmektedir. Bu gibi tanımlamaların kavramsal çerçevesinin netleştirilmemesi, mezkur karışıklığının temel sebebidir. Eserdeki “hadis suları” (s. 96), “Brahma tasavvufçuları” (s. 85), “metin tenkidi” (ss. 215-32),³ “Selefi felsefe” (s. 81) gibi kavram ve kavramlaştırmalarla neyin kastedildiği açık değildir.

Hadis ilmiyle ilgili olan eserde, ilk iki bölümün bazen tekrara düşülerek Selefiligin tarihçesine ayrılmış olması, kitaptaki bir kurgu problemidir. Suudi Arabistan’daki güncel hadis meselelerinin, tartışmaların, tarafların, literatürün ve özellikle akademik çalışmalardaki eğilimlerin sorgulanması, bu problemin sonucudur. Yine kitabın kurgusundan kaynaklı kronolojik okuma boşluklarından da söz edilebilir. Mesela Ahmed b. Hanbel

³ Metin tenkidinin müstakil başlıkta ele alındığı bu sayfalarda metin tenkidi ile ne kastedildiği, muhteva tenkidinin de kavrama dahil edilip edilmediği tartışılmamıştır.

(ö. 241/855) ile İbn Teymiyye (ö. 728/1328) arasındaki beş, İbnü'l-Vezîr Yemânî (ö. 840/1436) ile İbn Abdülvehhâb arasındaki dört asra yakın süre zarfında Selefilîğin serencamı eserde işlenmez. Bu tarihî sunum mezkur zaman dilimlerinde Selefilîğe nispet edilen alimlerin bulunmamasından kaynaklanmamıştır. İbn Abdülvehhâb ile Muallimî arasındaki bir buçuk asırlık süre zarfında, Suud Selefilîği ve hadis bağlamında görüş ve eserleri konu edilecek herhangi bir alimin kaydedilmemesi veya zikredilecek kimsenin bulunmadığının belirtilmemesi bir diğer kronolojik boşluktur. 1980'lerde yaygınlaşmaya başladığı belirtilen ve görece detaylı programı verilen hadis halkalarının (ss. 250-58) devamlılığı ve bu tarihten önceki durumu ele alınsaydı, Suud Selefilîğinin hadis çalışmaları hakkındaki ilmî sürekliliğini takip etmek mümkün olabilir ve derslerin takrir şekilleri hakkında nesnel verilere ulaşılabildi.

Araştırmada kaynak kullanımında da birtakım problemler vardır. Örneğin bir rivayetin kaynağı olarak Abdülaziz b. Bâz'ın (ö. 1999) *Şerhu Bülûğî'l-merâm*'ının anılması (s. 202), metinde *Britannica Ansiklopedisi* zikredilirken dipnotta Mukaddem'in eserinin kaynak gösterilmesi (s. 116), M. Ali Büyükkara'nın görüşü aktarılırken Müfid Yüksel'e atıf yapılması (s. 58), Muallimî'nin ricâl ilmine dair görüşlerinin tali bir kitaptan aktarılması ikincil kaynaklara yapılan atıflar bağlamında zikredilebilir. Bazı dipnotlarda "...dan nakille..." (s. 47, 116, 121, 136, 225) ifadesinin kullanılması, yazarın ulaşabileceği halde bilgiyi ilk elden teyit etmediğini düşündürür. Ayrıca Ebû Selâme Derbâle'nin *Bülûğu'l-emânî* (s. 187), Kandehlevî'nin *Vücûb* (s. 163), Kamil Yaşaroğlu'nun "Küsûf" (s. 217), Mustafa Ertürk'ün "Haber-i vâhid" (s. 178) ve Yusuf Şevki Yavuz'un "Âlûsî" (ss. 53-54) ve "Vahiy" (s. 168) gibi metin boyunca atıf yapılan bazı eser ve ansiklopedi maddeleri kaynakçada yer almaz. Eserde XX. asırda Selefi hareketlerin ele alındığı başlıkta ismi zikredilen şahısların dipnotlarda yer verilen biyografilerindeki kimi bilgiler *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nden birebir aktarılır, ancak ilgili maddelere atıf yapılmaz (s. 53, 54). Ayrıca 2014 ve 2015 yıllarında erişim sağlanan dört sayfaya yakın internet adresine, tezin neşri öncesinde erişim sağlanması ve güncel tarihlerin kaydedilmesi beklenirdi. En az dört matbu eserin tez halinin kaynak gösterildiği çalışmada⁴ ele alınan konuyla ilgili önemli bazı kaynaklar görülmemiştir. Örneğin Selefiyye'nin tartışmalarından ve bidatçi gördükleri kimselere reddiyelerinden bahsedilirken Osman Dârimî'nin (ö. 280/894) Bişr Merîsî'ye (ö. 218/833) reddiyesine, Veh-

4 Salih Özer, *Sünneti ve Hadisi Yeniden Düşünmek: İbn Teymiyye Örneği* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2004), 50; M. Hayri Kırbaçoğlu, *Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları* (Ankara: Otto Yayınları, 2011), 99; Mustafa Genç, *Sünnet-Vahiy İlişki* (İstanbul: Kitâbî Yayınevi, 2009), 168; Enbiya Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009), 215.

habilik-Osmanlı ilişkileri bağlamında Eyüp Sabri Paşa'nın (ö. 1308/1890) *Târih-i Vehhâbiyyân*'ına, metin tenkidi bahsinde Salahattin Polat'ın *Metin Tenkidî*'ne değinilmemiştir. Tirmizi'nin (ö. 279/892) *el-İlel*'inin, şarihi İbn Receb Hanbelî'ye nispet edilmesi ise bir zuhul olmalıdır (s. 254).

Selefilğin tarihçesi incelenirken Ahmed b. Hanbel'in kitaplarına yer vermeyip İbn Teymiyye'nin eserlerini müstakil başlık altında sıralamak (ss. 42-44), art arda gelen iki biyografi arasındaki uyumsuzluk örneklerindedir. Yine Selefiyye'nin mezhep olduğunu ileri sürenlerin görüşlerinin referansları zikredilmezken bir mezhep olmadığı kanaatini taşıyanların tercihlerinin kaynaklarına atf yapılması (s. 25) bir tutarsızlıktır. Arapça isimlerin okunuşunda hatalar içeren eserde alfabetik olarak sunulacak şu ravi ve alim isimlerinin zabtı da hatalıdır: Ebû Kılâbe'nin Ebû Kulâbe (s. 207), Haccâc b. Ertât'ın Haccâc b. Erta', İbnü'd-Deyba'ın İbnü'd-Dib'a (s. 207), İbn Ebî Zî'b'in İbn Ebî Zueyb (s. 203), İsrâil b. Musa'nın İsmail b. Musa (s. 85),⁵ Mis'ar b. Kidâm'ın Mus'ir b. Kidâm (s. 191), Musa b. Ya'kûb Sekafî'nin Musa b. Yakup Sakâtî (s. 85), Tayâlisî'nin Tiyâlisî (s. 258), Velid b. Ukbe b. Ebî Muayt'ın Velid b. Ukbe b. Ebi Mu'it, Yezîd b. Rûmân'ın Yezid b. Roman (s. 206), Zeylai'nin Zeylei (s. 203) yazılması.

Vefat bilgilerinin dikkatlice kaydedilmemesi, araştırmada görülen bir diğer problemidir. Örneğin Eş'ari'nin vefatı s. 21'de 324/936, s. 35'te 324/935, Ebü'l-Vefâ İbn Akil'in vefatı s. 24'te 769/1201, s. 141'de 513/1119, İbn Kayyim Cevziyye'nin vefatı s. 42'de 751/1350, s. 50'de 751/1349, Şevkânî'nin vefatı s. 51'de 1255/1839, s. 61'de 1250/1834 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca eserde hatalı vefat tarihleri de bulunur. Nitekim Urve b. Zübeyr 92/713 değil (s. 185) 94/713, İbn Receb 1335/1393 değil (s. 10) 795/1393 ve Ebû Ya'lâ Ferrâ 458/1131 değil (s. 109) 458/1066 tarihinde vefat etmiştir.

Kitap isimlerinin düz, müellif adlarının italik yazımı (s. 14, 28, 38, 114, 158, 168...), gereksiz parantez kullanımı (s. 35, 38, 39, 40...),⁶ isimlerin başına eklenen "el-" takısının (s. 36, 203, 207, 252) ve nisbelerin son harflerindeki şapkaların kullanımında standardın olmaması (s. 8, 10, 21, 25, 30, 39, 48...), kesme işaretinin yanlış kullanımı (s. 13, 22, 40, 41, 55), ayrı yazılması gereken kelimelerin bitişik yazılması (s. 4, 12, 44, 47, 141, 256) ve bazı cümle düşüklükleri (s. 187, 267, 271) metinde görülen ve editöryal süreçte düzeltilmesi beklenen bazı hatalardır. Ayrıca kitap isimlerinin kaydı,⁷ irabının

5 Yazarın alıntı yaptığı kaynakta bu zât Hasan Basri'nin öğrencisi/صاحب olarak zikredilirken yazar bir alt satırdaki İsmail b. Abdurrahman'ı Hasan'ın arkadaşı olarak kaydeder.

6 Vefat tarihlerini belirtmek dışında doğum ve ölüm tarihi zikredilen her ilim adamının biyografisinde tarihler parantez içinde kullanılmıştır.

7 Elbâni'nin hadislerin sıhhatini değerlendirdiği çalışmaları *Zayıfu, Zaifu,*

yansıtılmaması (s. 195, 248, 284, 290) ve kimi zaman tercüme edilmesi (s. 116, 235, 238), birtakım isim ve kelimelerde yazım standardının olmaması gibi konularda da bazı aksaklıklar vardır. Nitekim “Mu‘tezile” (s. 23, 49) ve “Sünnet” (s. 15) kelimelerine gelen eklerin kimi zaman kesme işaretiyle ayrılıp kimi zaman bitişik yazılması, Hariciler (s. 28), Hanbeli Mezhebi (s. 45), ve Müslüman (ss. 27-28) kelimelerinin hem büyük hem küçük harfle yazılması, yazım standardı problemlerindedir. Biyografisi müstakil olarak ele alınan Rebî’ b. Hâdî Medhalî’nin isminin Rebi, Rebi’, Reb’î, Rebî ve Rebi’ (s. 125, 166, 290) şeklinde beş, görüşlerine yer verilen Müferrih b. Süleyman Kavsi’nin adının Mufrih, Muferrih ve Müferrih (s. 8, 15, 16) olarak üç, Ebû Bekir isminin Ebûbekir, Ebû Bekr, Ebû Bekir (s. 35, 79, 165, 187) üç farklı şekilde yazımı, eserdeki insicam sorunlarındanır.

Araştırmada “Kırılması zor bir rekora imza atmıştır” (s. 288), “Hadîs tenkidinde daha önce benzeri görülmemiş bir metot geliştirmesi” (s. 279),⁸ “bir ara meşhur olan” (s. 230), “hadîste ıztırâbta bulunarak” (ss. 203-04), “haşiyeler yazdırmıştır” (s. 251), “Tezimizin son bölümünde hakkında geniş bilgi sunduğumuz” (s. 250), “Şii fırkalarından Cebel-i Kesverân halkı” (s. 40) gibi müzakereye açık, akademik üsluba uygun olmayan, kavramların düzensiz kullanıldığı, çalışmanın tez haline atf yapılan, medlülü belirsiz birtakım ifadeler de bulunur.

Son olarak az çalışılmış bir alanda kaleme alındığı için önem taşıyan eser ve temas ettiği konu hakkında bazı beklenti ve öneriler kaydedilmelidir. Çalışmanın hadis ilmi bağlamında andığı ve görüşlerine işaret ettiği şahısların genel biyografi bilgileri dışında eserlerindeki temel konular, hadis ilmi bağlamında tartıştıkları meseleler, reddiyeler, kronolojik olarak gündeme giren hadis konuları ve artan-azalan edebiyat türleri incelenebilirdi. Selefi düşüncenin sürekliliği ders halkaları, hoca-talebe ağları gibi yollar üzerinden ele alınıp kronolojik boşluklar giderilebilirdi. Birçok ilim adamının kısa biyografik bilgilerinden ziyade ilel, ricâl ve cerh-tadîl gibi teknik hadis meselelerini tetkik eden Muallimî’nin görüşleri ve hadis ilmine katkıları, eserleri üzerinden inceleyebilirdi. Yazarın, araştırmanın konusu olan coğrafyada bulunmuş olması avantajı da önceden hazırlanacak birtakım sorularla saha araştırması yapılması çalışmaya çeşitli istatistikî veriler sunabilirdi. Reddiye kültürünün önemli yer tuttuğu modern Selefi düşüncenin hadis ilmi hakkındaki reddiyeleri müstakil olarak ele alınabilir, tarafların iddiaları mukayese edilip tartışılabilir.

Zayıfu (s. 278), *Daîf* (ss. 193-94) ve *Da’if* (s. 195) veya *Sahihu*, *Sahîhu* (s. 278) şeklinde kaydedilmiştir.

⁸ Bu metodun ne olduğu, klasik metottan ne gibi farklar barındırdığı belirtilmez.